

بررسی نقش معلمان در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و تبیین دلالت های آن برای تربیت معلم

خدانظر رحمت زهی^۱، عبدالحکیم خزائی^۲، ناصر اسمعیل زهی^۳، هاجره کرد^۳، ناهید امید کهنشور^۳، صفیه هاشم زهی^۳

^۱ استاد دانشگاه فرهنگیان زاهدان

^۲ کارشناس مسئول پژوهش، دانشگاه فرهنگیان زاهدان

^۳ دانشجوی کارشناسی، رشته ی آموزش و پرورش ابتدایی، دانشگاه آزاد واحد خاش

نویسنده مسئول:

عبدالحکیم خزائی

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش معلمان در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و تبیین دلالت های آن برای تربیت معلم می باشد. اهمیت نگرش های شغلی مثبت در شغل معلمی و نقش آن در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در پژوهش های مختلف مورد تأکید قرار گرفته است، اما کمتر پژوهشی به تبیین دلالت ها در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در دانشگاه تربیت معلم پرداخته است. جایگاه مهم آموزش و پرورش در زندگی انسان قابل انکار نیست. و در جامعه کنونی ما این فراگرد نرفتی و موسسات از جمله مدارس می باشد که معلمان در آن نقش متولی و مجری آموزشی و پرورشی را برعهده دارد دسترسی دانش آموزان از جمله زبردستان این موسسات می باشد نیاز به معلم اثربخش برای پیشرفت تحصیلی دارد. معلمانی که وارد مدارس و موسسات آموزش می شود همیشه اثربخش و واجد مولفه های یک معلم خوب و اثربخش نیست و در این شرایط نمی توان سرنوشت دانش آموز را به صدقه به اتفاق واگذار کرد بلکه باید به آموزش این معلمان برای کسب این مولفه ها همت گماشت تا پیشرفت تحصیلی دانش آموزان به عنوان یکی از معیارهای پیشرفت جامعه و دستان آن هاست. تحقیقات نشان می دهد که سهم معلم در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پررنگ است بنابراین یک راه حل باید اثربخش بود تا بتواند این هدف نظام آموزشی را محقق کند چرا که نقش معلمان در پیشرفت تحصیلی دانش آموز بسیار موثر است از طرفی تمام افراد متصدی این حرفه واجد شرایط اثربخشی نمی باشند باید آن ها این مولفه ها را آموزش داد. بنابراین پیشنهاد می شود در انتخاب این افراد دقت کافی مبذول داشته شود و در کنار آن ها باید از متخصصان علوم تربیتی و تربیت معلم دانشگاه فرهنگیان به کار گرفته شود و یا نظام آموزش و پرورش ما می تواند برای تضمین پیشرفت همه جانبه دانش آموزان از این متخصصان و از آموزش هایی از جمله نحوه مدیریت کلاس به حرفه معلمی و یا مجریان آموزشی استفاده نماید.

کلمات کلیدی: پیشرفت تحصیلی، معلمان، دانش آموزان، تربیت معلم.

مقدمه

آموزش و پرورش یکی از نهادهای مهم اجتماعی است که در پیشرفت اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه بیشترین نقش را داراست؛ اکثر اندیشمندان و صاحب نظران آن را زیر بنای رشد و توسعه می دانند. پیشرفت و ترقی جوامع انسانی در گرو تأمین نیروی انسانی ماهر و متخصص جهت اداره مطلوب بخش های مختلف بوده و جوامعی که در این خصوص تلاش بیشتری داشته اند، نتایج موفقیت آمیزی را در حرکت پر شتاب توسعه اقتصادی و اجتماعی کسب نموده اند. پیشرفت تحصیلی یکی از دغدغه های اصلی نظامهای آموزشی است. این که چه عواملی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تاثیر می گذارد. همواره از حیثه های مورد علاقه تعلیم و تربیت و روانشناسی تربیتی بوده است مطمئنا مجموعه ای از عوامل فردی، محیطی یا عوامل شناختی و غیر شناختی بر پیشرفت تحصیلی فراگیران تاثیر می گذارد متغیر پیشرفت تحصیلی متغیری چند بعدی است و از عوامل متعدد و بی شماری تاثیر می پردازد یکی از این عوامل که ممکن است بر چگونگی دستیابی به اهداف آموزشی تاثیر بگذارد، مهارتهای ارتباطی معلم می باشد مهارتهای ارتباطی به منزله ی آن دسته از مهارتهای هستند که افراد در طی آن اطلاعات افکار و احساسهای خود را از راه مبادله ی کلامی و غیر کلامی با یکدیگر در میان می گذارند نتایج این پژوهش نشان داد که مهارتهای ارتباطی معلم نقش موثری در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دارد معلمان با ارتباط مطلوب خود با دانش آموزان از استرس و فشارهای ناشی از کلاس درس می کاهند و این باعث می شود که دانش آموزان اعتماد به نفس پیدا می کنند و در کلاس با خیال راحت درباره مشکلات خود با معلم صحبت کنند و این باعث پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می شود مطابق یافته ای پژوهش و با توجه به اهمیت مهارتهای ارتباطی معلم، پیشنهاد می شود کارگاه های آموزشی برای شناخت معلما با نحوه برقراری ارتباطی مثبت و موثر با دانش آموزان برگزار شود تا گامی مثبت در جهت ارتقای پیشرفت تحصیلی دانش آموزان برداشته شود. نقش مؤثر تعلیم و تربیت در زندگی انسان بر هیچ کس پوشیده نیست و تاکنون ضرورت آن هم مورد تردید قرار نگرفته است، زیرا شکوفایی استعدادها و ارزشهای والای انسانی مبتنی بر تعلیم و تربیت است. انسان شدن انسان و وصولش به کمال نهایی به تعلیم و تربیت صحیح وابسته است. جوامع پیشرفته بشری با عنایت به توسعه آموزش و پرورش خود توانسته اند پله های ترقی و توسعه همه جانبه را بپیمایند. در توسعه آموزش و پرورش ملاک ها و فاکتورهای بسیاری نقش دارند. یکی از مهمترین آنها نظام ارزشیابی در آموزش و پرورش است در آموزش و پرورش سنتی ارزشیابی به عنوان آخرین حلقه های فرایند یاددهی، یادگیری تلقی می شود که در پایان دوره آموزشی برای جدا کردن دانش آموزان با توانایی یادگیری متفاوت به کار می رفت اما امروزه ارزشیابی را بخش جدایی ناپذیر فرایند یاددهی - یادگیری می دانند که همراه با آموزش و در ارتباط تنگاتنگ با آن، به گونه ای مستمر انجام می گیرد و به جای تاکید بر طبقه بندی دانش آموزان و مقایسه آنان با یکدیگر، هدایت یادگیری آنان را مرکز توجه خود قرار می دهد. معلم، اساسی ترین عنصر در نظام آموزش و پرورش می باشد که نقش الگو، مربی و راهنمای دانش آموزان و هدایت کننده فرایند تعلیم و تربیت را بر عهده دارد. میزان صلاحیت، کارآمدی، علاقه مندی و تسلط حرفه ای وی، تعیین کننده بازده فرایند یاددهی - یادگیری است؛ لذا در هر نظام آموزشی توجه به معلمان و مجریان برنامه ها و طرح های آموزشی، به عنوان مهم ترین عامل موفقیت و یا شکست نو آوری های آموزشی تلقی شده است. معلم، حرفه ای تخصصی و حساس را بر عهده دارد و انتخاب معلم می باید با دقت انجام شود و در جذب و نگهداری او سرمایه گذاری لازم صورت گیرد (سلسبیلی و دیگران، ۱۳۸۲).

بیان مسئله

تردید نیست که امروزه پاسخ‌گویی به چالش‌های علمی، صنعتی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، اخلاقی و نیز دست‌یابی به توسعه پایدار و دانایی، محور مستلزم تحول بنیادی در آموزش و پرورش است؛ اگر این را بپذیریم که از مجموع نهادها و ساختارهای اجتماعی، نهاد تعلیم و تربیت اولویت و اهمیت بیشتری دارد، این پرسش مطرح می‌شود که در میان عناصر تشکیل‌دهنده این خرده‌نظام کدامیک اهمیت و تأثیر گذاری بیشتری دارد، بی‌هیچ تردیدی می‌توان گفت که معلم در رأس ارکان و عناصر نظام آموزش و پرورش قرار می‌گیرد؛ زیرا کارگزار اصلی تعلیم و تربیت به شمار می‌آید و اهداف متعالی آموزش و پرورش، با حضور و با واسطه معلم صورت تحقق می‌پذیرد؛ به عبارت دیگر، اهمیت تعلیم و تربیت به عوامل آن قابل تعمیم است و در میان عوامل تعلیم و تربیت، معلم مهم‌ترین عامل تلقی می‌شود (رضایی، ۱۳۹۰). در باره اهمیت تعلیم و تربیت (آموزش و پرورش) امانوئل کانت می‌گوید: «بشر تنها با تعلیم و تربیت می‌تواند آدم شود و آدمی چیزی جز آن چه تربیت از او می‌سازد نیست» (شکوهی، ۱۳۸۱). او همچنین می‌نویسد: «در بین ابداعات بشر دو تا از مابقی مشکل‌تر است: هنر مملکت‌داری یا حکومت و هنر تعلیم و تربیت» (شکوهی، ۱۳۸۱). در تعریف تعلیم و تربیت آمده است که: «آموزش و پرورش فعالیتی است مداوم، جامع و برای همه؛ برای رشد و تعالی انسان، غنای فرهنگ و تکامل جامعه» (صفوی، ۱۳۷۴). در باره ضرورت تعلیم و تربیت باید گفت: «اهمیت تعلیم و تربیت از آنجا مشخص می‌شود که باعث انتقال تمدن از نسلی به نسل دیگر می‌شود» (طوسی، ۱۳۵۴). تعلیم و تربیت از روزگاران باستان به اشکال مختلف وجود داشته است اما «نخستین کسی که تعلیم و تربیت را برای کودکان اجباری کرد، یوشع بن جمال در سال ۶۴ ق.م بود» (طوسی، ۱۳۵۴). هرچند الزام به آموزش کودکان امری مفید در جهت گسترش دانش بود اما جهش علمی بشر از قرن گذشته شروع شد. به گونه‌ای که می‌توان ادعا کرد «پیشرفت‌هایی که در زمینه علوم مادی و طبیعی از سال ۱۹۰۰ به بعد نصیب بشر گشته از پنج هزار سال گذشته بیشتر بوده است» (مایر، ۱۳۷۴). بخش اعظم این پیشرفت بواسطه برنامه‌ریزی صحیح و علمی صورت پذیرفته است. اما با تمام این پیشرفت‌ها افت تحصیلی و زیانهای ناشی از آن با ابعاد گسترده‌اش باعث نگرانی همه کشورهای دنیا شده و در این بین کشورهای در حال توسعه و توسعه نیافته مشکلات مضاعفی را تحمل می‌کنند.

اهمیت تحقیق

نقش معلمان در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و تبیین دلالت‌های آن برای تربیت معلم و همچنین روشهای نوین تدریس نقش بسزایی در یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد در این روشها از مسائل عمده که شامل برخورد خوب معلم، انضباط و نظم و روش تدریسی که همراه حل مسئله توسط دانش‌آموزان و همراهی آنان با دست ساخته‌ای خود (وسایل آموزشی که توسط آنها تهیه می‌شود) باشند غافل می‌شوند و این امر پیامدی جز دلسردی و کاهش انگیزه در آنها نخواهد داشت.

اهداف تحقیق

با بررسی نقش معلمان در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و تبیین دلالت‌های دانشگاه فرهنگیان برای تربیت معلمان کارآموده و کاردان برای یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان که امروزه دنیا بر پایه علم می‌چرخد و کلید همه حوایج علم است و بدون علم نمی‌توان جامعه‌ای غنی و مستقل، آزاد و با بنیه قوی به وجود آورد و بشر را از اسارت و مصرف‌زدگی رها کند. در زمانیکه دولت و ملت با صرف هزینه گزاف و صرف وقت نیروهای متخصص در آموزش این گروه فعالیت می‌کند، لازم دیدم به طرح و حل بخشی از مشکل آموزشی این دانش‌آموزان در یادگیری و پیشرفت تحصیلی بهینه پرداخته تا از اتلاف سرمایه ملی جلوگیری نموده و در صورت دستیابی به نتایج مطلوب آنان را در اختیار همکاران قرار داده تا با همکاری و استفاده از تجربیات در این راه گام برداشته و در انجام آموزش این گروه موفق گردیم. اهمیت نگاه و مأموریت ما به تربیت نسل آینده با این ویژگی در کنار برنامه‌ریزی‌های دیگر می‌تواند فارغ‌التحصیلانی به جامعه عرضه کند که بتوانند اشتغال داشته باشند. اهمیت دانشگاه فرهنگیان در این رابطه این است که با ریل‌گذاری درست، معلمانی تربیت کند که بتوانند در کلاس درس این اهداف را دنبال و پیگیری کنند و وظیفه خود را در پرورش این ویژگی‌ها در دانش‌آموزان بدانند.

پیشرفت تحصیلی

چنانکه آموخته های فرد متناسب با توان و استعدادهای بالقوه اش باشد یا فاصله ای بین توان بالقوه و توان بالفعل دانش آموز نباشد می گوئیم پیشرفت تحصیلی اتفاق افتاده است. پیشرفت تحصیلی یکی از مهم ترین معیارهایی است که در بررسی نقش معلم در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و تبیین دلالت های آن برای تربیت معلم و رسیدن به مرحله فارغ التحصیلی نقش قابل توجهی را ایفاء می کند. این مفهوم یکی از مهم ترین پارامترهایی است که در پیش بینی وضعیت آتی فراگیران از لحاظ کسب صلاحیت و مهارت های علمی و عملی لازم مورد استفاده قرار می گیرد معمولاً پیشرفت تحصیلی را با روش های مختلفی اندازه گیری می کنند که از جمله آنها می توان به میزان پیشرفت در هر یک از دوره های آموزشی به طور مجزا، پیشرفت حاصله در مجموعه دوره های آموزشی، معدل تحصیلی سالیانه، معدل تحصیلی یک برنامه آموزشی اشاره نمود. از طرفی در خصوص جویندگان علم و دانشجویان انگیزه پیشرفت تحصیلی از اهمیت خاصی برخوردار است با این انگیزه افراد تحرک لازم را برای به پایان رساندن موفقیت آمیز یک تکلیف، رسیدن به هدف یا دستیابی به درجه معینی از شایستگی در کار خود دنبال می کنند تا بالاخره بتوانند موفقیت لازم را در امر یادگیری و پیشرفت تحصیلی کسب نمایند. در واقع انگیزش پیشرفت تحصیلی به رفتارهایی اطلاق می شود که منجر به یادگیری و پیشرفت می گردد. معدل تحصیلی یکی از شاخص های متداول ارزیابی عملکرد تحصیلی است. بسیاری از دانشکده ها میزان حداقلی را به عنوان معیار قبولی در امتحانات یا به عنوان حد نصاب مورد نیاز برای ادامه تحصیل دانش آموزان در نظر می گیرند.

سابقه مختصر تاریخی مراکز تربیت معلم

تأزمان تاسیس دارالمعلمین و دارالمعلمات در سال ۱۲۹۷ هجری شمسی، معلمان مکتب خانه ها و مدارس در مراکز که اختصاص به تربیت معلم داشت تربیت نمی شدند، معلمان اغلب از میان طلاب کوشا و با استعداد انتخاب می شدند که در جلسات استاد، سوال و جواب لیاقت خود را نشان می دادند و یا تعلیقاتی بر کتاب های موجود می افزودند و رساله علمی می نوشتند. در سال ۱۲۹۰ هجری شمسی به منظور بالا بردن سطح سواد معلمان تهران کلاس های مخصوص (آموزش ضمن خدمت) در مدرسه دارالفنون تشکیل شد که علاوه بر تدریس علوم و ادبیات، درس دیگری با عنوان اصول تعلیم برای آشنائی معلمان با اصول اولیه تربیت اطفال مطرح شد.

در سال ۱۲۹۰ هجری شمسی به موجب قانون، اولین بار با اعزام سی نفر برای تحصیل در خارج از کشور موافقت شد که پانزده نفر از آنها برای تحصیل در رشته تعلیم و تربیت و اشتغال در سمت معلمی در نظر گرفته شدند. قانون تاسیس دارالمعلمین و دارالمعلمات در ۱۲۹۷ هجری شمسی تصویب شد و بدین ترتیب از این تاریخ ایجاد مراکز تربیت معلمان زن و مرد صورت قانونی به خود گرفت این مرکز متشکل از دو شعبه ابتدائی و عالی بود. دوره تحصیل در شعبه ابتدائی سه سال و شرط ورود به آن داشتن گواهینامه شش سال ابتدائی بود (صافی، ۱۳۷۹).

قانون تربیت معلم و تاسیس دانشسراهای مقدماتی

به موجب این قانون که ۱۱ اسفند ۱۳۱۲ هجری شمسی به تصویب رسید، دولت مکلف شده است از اول فروردین ۱۳۱۳ تا مدت پنج سال، ۲۵ باب دانشسرای مقدماتی و یک باب دانشسرای عالی دخترانه در تهران و در ولایات تاسیس کند و دانشسرای عالی پسران را تکمیل نماید. در این قانون عنوان های آموزگار برای معلم دوره ابتدائی، دبیر برای معلم متوسطه و هنر آموز برای هنرستان و استاد برای مدرسه عالی و دانشگاه وضع شد. بر اساس این قانون شرط ورود به دانشسراهای مقدماتی داشتن تحصیلات سه ساله متوسطه و شرط ورود به دانشسراهای عالی داشتن گواهینامه کامل متوسطه بود (صافی، ۱۳۷۹).

دانشسرای کشاورزی و سایر مراکز تربیت معلم

به منظور تربیت آموزگاران فنی برای دبستان های کشاورزی روستایی در ۲۳ اردیبهشت ۱۳۲۸ هجری شمسی اساسنامه و برنامه دانشسرای کشاورزی به تصویب شورای فرهنگ رسید. فارغ التحصیلان این دانشسرا موظف بودند اصول کلی کشاورزی جدید را به طور علمی و عملی در قصبات و روستاها تعلیم دهند. سایر مراکز نیز شامل دانشسرای تربیت بدنی، دانشسرای عشایری، دوره یکساله تربیت معلم، مراکز تربیت مربی کودک، تربیت معلم کودکان استثنائی، تامین معلم از طریق سپاه دانش، دانشسرای راهنمائی تحصیلی، موسسه تربیت معلم و تحقیقات تربیتی بودند (صافی، ۱۳۷۹).

دانشگاه تربیت معلم

در مرداد ۱۳۴۶ هجری شمسی مجدداً دانشسرای عای دایر شد و دارای چهار موسسه به شرح ذیل بود:

- ۱- موسسه تربیت دبیر برای دبیران رشته های مختلف مورد نیاز وزارت آموزش و پرورش
- ۲- موسسه تربیت مدیر و راهنمای تعلیماتی
- ۳- موسسه تدریس ریاضیات
- ۴- موسسه تحقیقات و مطالعات تربیتی

در شهریور ۱۳۵۳ هجری شمسی دانشسرای عالی به دانشگاه تربیت معلم تغییر یافت. این دانشگاه دارای شعبه هایی به نام دانشسرای عالی در یزد، زاهدان، سنندج بود برای تربیت دبیران مورد نیاز کشور در بعضی از دانشگاهها، دانشکده ای به نام دانشکده علوم تربیتی ایجاد شد که وظیفه اصلی آنها تربیت دبیر در شعبه های مختلف بوده است. در دانشسراهای عالی سپاه دانش و مدارس عالی نیز دانشجویان در رشته دبیری فارغ التحصیل شده اند (صافی، ۱۳۷۹).

تربیت معلم پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران

پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران در اساسنامه ها و آئین نامه و برنامه های مراکز تربیت معلم و تربیت دبیر دانشگاهها تغییراتی بوجود آمد و در مورد کارآموزان این مراکز آموزشی و استخدام آنها قوانینی وضع شد و برای تربیت و تامین معلمان مدارس ابتدائی، استثنائی، راهنمائی تحصیلی، متوسطه عمومی و فنی و حرفه ای رشته های جدید به رشته های قبلی افزوده شد. مراکز تربیت معلم و تربیت دبیر تا سال ۱۳۷۷ عبارت است از دانشسراهای تربیت معلم، مراکز تربیت معلم دوساله، دانشگاههای تربیت معلم و دانشکده های علوم تربیتی و تربیت دبیر.

عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

• وضعیت فرهنگی خانواده

در خانواده هایی که والدین از طریق کلام و رفتار به علم دانش آموز و معلم، احترام می گذارند، موفقیت تحصیلی در این خانواده ها بیش تر مشاهده می شود. هم چنین در خانواده هایی که والدین با کتاب، روزنامه و مطالعه سروکار دارند علاقه مندی فرزند هم به مطالعه و به خصوص درس افزایش می یابد.

• آرامش روانی و عاطفی خانواده

در خانواده هایی که فرزندان احساس امنیت روانی می کنند و پیوسته پدر و مادر را حامی و پشتوانه ای خود می دانند، انرژی های روانی آن ها برای تحصیل و موفقیت صرف می شود.

• دوستان دانش آموز و ویژگی های آن ها

داشتن دوستان صمیمی، نیکوکار، شاداب، سالم و درس خوان زمینه ای علمی بودن و به مطالب علمی پرداختن را فراهم می کند.

• آموزش های تقویتی

والدین باید این اصل تربیتی را بیاموزند که همه ی دانش آموزان در یک زمان ثابت به یک سطح یادگیری نمی رسند. گاهی لازم است ساعات مطالعه افزایش یابد یا استفاده از معلم کمکی، کتاب راهنما، سی دی های آموزشی و حضور در کلاس های جبرانی بسیار مناسب و مفید خواهد بود.

• انجام منظم تکالیف درسی در منزل

انجام منظم تکالیف، آموخته ها را پایدار می کند. بین دانش آموز و مطالب درسی ارتباط شناختی ایجاد می کند. نظم در انجام کارها و آموزش، مغز را برای یادگیری فعال تر می کند و این دانش آموزان درس ها را خوب یاد گرفته و پیشرفت می کنند.

• آشنایی والدین با ویژگی های روانی فرزندان

در خانواده هایی که والدین با ویژگی های روانی و شخصیتی فرزندان خود آشنایی دارند و آن ها را ارضا می کنند، تشویق فرزندان و پاداش دهی به موقع، علاقه مندی آن ها را برای یادگیری بالا برده و موجب پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می شود.

افت تحصیلی

وقتی فاصله بین استعداد بالقوه فرد و استعدادهای بالفعل او مشهود و زیاد باشد می گوئیم افت تحصیلی اتفاق افتاده است. افت تحصیلی فقط تجدیدی و مردود شدن نیست بلکه وقتی که یادگیریهای دانش آموز از توان بالقوه و حد انتظار کمتر باشد افت تحصیلی اتفاق افتاده است.

عوامل موثر بر افت تحصیلی دانش آموزان

• ضریب هوشی پایین

دانش آموزی که ضریب هوشی (آی کیو) او ۷۰ به پایین است طبیعتاً در آموزش مشکل خواهد داشت. نباید دانش آموز را با دیگری مقایسه کرد بلکه باید کاری کرد که از استعدادهای حاضر بهترین استفاده را ببریم. احترام به هوش فرزندان، پذیرش آن از سوی خانواده و معلم و تلاش برای فعال کردن آن از ضروریات امور تربیتی است. دانش آموز با داشتن ضریب هوشی متوسط (۱۰۰) می تواند به درجات علمی خوبی برسد به شرطی آنکه امکانات روانی، محیطی و آموزشی مناسب هم فراهم باشد.

• بیسواد بودن والدین و عدم رفع اشکالات درسی دانش آموز

بیسواد بودن والدین و ناتوانی آنها در هدایت تحصیلی فرزندان و رفع اشکالات درسی آنها یکی از عوامل مهم افت تحصیلی دانش آموز است. هوش و توان تحصیلی در این خانواده ها آسیب می بیند و فرزند روز بروز از نظر اعتماد بنفس به تحلیل می رود. بهتر است والدین به سوی باسواد شدن قدم بردارند و آموزش ببینند تا بتوانند با فرزندان خود ارتباط برقرار کنند و به آنها در یادگیری کمک کنند.

• مدرسه هراسی و ترس از معلم

گاهی مدرسه هراسی و ترس دانش آموز از معلم آنقدر بالاست که تعادل روانی و رفتاری او را بهم می ریزد. اضطراب در احساس دانش آموزان اثر می گذارد، تمرکز ذهن را مختل می کند و هیجانات فرد از تعادل خارج می شود. دانش آموز در کلاس باید بتواند از معلم سوال کند و پاسخ بشنود. نباید دانش آموز پیش دیگران مسخره شود. تنبیهات شدید معلم هم باعث مدرسه گریزی دانش آموز می شود.

• نداشتن ارتباط بین والدین و مدرسه

نبودن رابطه بین اولیاء و مدرسه باعث فراموش شدن معلم و دانش آموز می شود. ضعفهای او پنهان می ماند، اشکالات رفتاری و درسی رفع نمی شود. داشتن نمرات پایین و تکرار آنها بی کفایتی دانش آموز را تقویت می کند و ادامه این روند افت تحصیلی را بدنبال خواهد داشت. در مدرسه باید شرایطی فراهم شود که والدین بتوانند با آرامش و عزت نفس با مدیر، معلم و فرزند خود ارتباط برقرار کرده و درباره اخلاق، رفتار، درس و تلاش او جویا شوند.

• نبودن آرامش روانی و عاطفی در منزل

عدم امنیت روانی در منزل، انداختن ترس و لرز بر جان فرزندان، کتک کاری بین زن و مرد، طلاق و جدایی، اعتیاد والدین، فقر و نداری، مهاجرت های تحصیلی و... از جمله عواملی هستند که در افت تحصیلی فرزندان بسیار موثرند. نمی توان بد زندگی کرد اما خوب تربیت نمود، بلکه در منزل باید زمینه های آرامش روانی، عزت نفس، پذیرش فرزندان، احترام به آنها، کنترل واژه ها و گرمی داشتن تلاش فرزندان در نظر گرفته شود تا دانش آموز با راحتی خیال، احساس ارزشمندی و احساس امنیت روانی به تلاش و تحصیل خود ادامه دهد.

• بکار بردن واژه های تحقیر آمیز در منزل

نوع واژه هایی را که والدین در منزل بکار می برند اگر تحقیر آمیز و همراه با توهین باشد و این روند ادامه یابد آثار سوء روانی در فرزندان و حتی خود والدین می گذارد. واژه های منفی احساس بی کفایتی را در فرزندان تقویت می کند. دانش آموز خود را شایسته آموختن نمی داند و می گوید: من توان خواندن این درس را ندارم و یا من هرگز به جایی نمی رسم. این نگرش و خودپنداره دانش آموز درباره خود، ریشه در دوران کودکی و خانواده دارد. توهین به هوش دانش آموز و مسخره کردن نمره دریافتی او و مقایسه کردن فرزند با دیگران و همچنین بد گویی پشت سر معلم دانش آموز و به استهزاء گرفتن آموزش و پرورش از سوی "والدین ناوارد" از عوامل مهم افت تحصیلی فرزندان است. والدین اگر فرزندان سالم، نیکوکار و درس خوان می خواهند اولین کار این است که باید در منزل واژه های خود را کنترل نمایند. کلماتی را بکار ببرند که شادایی، خودارزشمندی، تلاش و "خودپنداره مثبت" را تقویت کند.

• **روش مطالعه غلط و معنی دار نبودن آموخته ها**

خواهیید درس خواندن، قدم زنان درس خواندن، در جای بسیار نرم نشستن، نزدیکی زیاد چشم به کتاب، رعایت نکردن استراحت در طول مطالعه، نداشتن تمرکز و دقت، شلوغ بودن روی میز مطالعه و... باعث می شود یادگیری به نحو مطلوب اتفاق نیافتد و ما نتوانیم در امتحان نمره مناسب بگیریم.

• **کارا نبودن معلم در تدریس**

معلم باید با علم روانشناسی و تدریس روز آشنا باشد. از دانش آموزان درباره شیوه تدریسش نظرخواهی کند و با همکاران موفقش مشورت کند.

• **اختلالات شخصیتی و مشکلات جسمانی کودک**

گاهی علت افت تحصیلی دانش آموز به ویژگی های روانی و شخصیتی فرد برمی گردد. بیش فعال بودن کودک، اختلال سلوکی، افسردگی های خفیف، نگرانی از خانواده، مهاجرت از مدرسه قبلی، آزار و اذیت دانش آموزان، طلاق و جدایی، بی سرپرست بودن یا بد سرپرست بودن دانش آموزان و مشکلات شخصیتی دیگر می تواند افت تحصیلی را برای فرزند فراهم کند. گاهی علت مشکلات تحصیلی و یادگیری دانش آموز مشکلات فیزیولوژیکی و بدنی است. کم خونی، بیماری قند، داشتن انگل، اختلال در غده تیروئید، صرع خفیف و ناشناخته و... از جمله عواملی هستند که می تواند در تحصیل دانش آموز اثر گذاشته و افت تحصیلی را بوجود آورند.

• **اضطراب در امتحان و ترس از نمره کم**

اضطراب در امتحان اگر شدید باشد تمرکز فرد، مختل شده و پردازش مطالب در ذهن بهم می ریزد و باعث افت تحصیلی می شود.

نقش دانشگاه فرهنگیان در تربیت نیروی متخصص تربیت معلم و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

با توجه به پیشرفت سریع علوم و تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات و جایگاه نظام آموزش و پرورش ایران در افق چشم انداز ۲۰ ساله کشور، دانشگاه فرهنگیان رسالت مهمی داشته و از نقش و جایگاه ویژه ای در نیل نظام آموزش و پرورش به اهداف چشم انداز فوق دارد؛ لذا پیشنهادهای زیر به منظور تحقق اهداف چشم انداز و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ارائه می گردد. امید است که مورد توجه برنامه ریزان و دست اندرکاران دستگاه تعلیم و تربیت کشور قرار گیرد:

۱- تأسیس مدارس تجربی در کنار پردیس های دانشگاه در استان ها که دانشجویان درس تمرین معلمی و فعالیت های عملی خود را با نظارت استاد راهنما و معلم کلاس در آن مدارس انجام دهند.

۲- با توجه به حرفه ای و تخصصی بودن کار معلم، اشتغال به شغل معلمی، فقط از طریق دانشگاه فرهنگیان صورت گیرد و در پایان دوره کارشناسی، بر اساس دانش و تجارب تخصصی حاصله و صلاحیت های حرفه ای و شخصیتی دانشجو، کمیته تعیین صلاحیت دانشجو معلمان، به فارغ التحصیلان گواهینامه صلاحیت معلمی اعطاء نمایند تا بر اساس آن در مدارس به کار تدریس اشتغال ورزند.

۳- با توجه به اهمیت سلامت روانی و شایستگی حرفه ای معلم، کمیته تعیین صلاحیت معلمی در پردیس های دانشگاه فرهنگیان تشکیل شود تا در ایام تابستان به بررسی صلاحیت شخصیتی و حرفه ای معلمان مناطق که دچار مشکلاتی شده اند و از جانب مدیران مدارس و مناطق معرفی شده اند بپردازد و برای آنها در صورت داشتن صلاحیت و شایستگی های لازم گواهینامه صلاحیت معلمی صادر نمایند؛ در غیر این صورت طبق نظر کمیته برای معلمان مذکور تعیین تکلیف صورت گیرد.

۴- بهره مندی از نظرات مشورتی اساتید با تجربه دانشگاه فرهنگیان به عنوان عضو در شوراهای آموزش و پرورش استان ها و شهرستان ها.

۵- اصلاح ساختار اداری و تشکیلاتی ادارات کل آموزش و پرورش استان و مناطق آموزشی شهرستانها، و مدارس بر مبنای پژوهش های کاربردی و نظرات کارشناسی و تخصصی اساتید دانشگاه فرهنگیان.

۶- ایجاد ساز و کارهای اداری لازم به منظور نظارت پردیس های دانشگاه فرهنگیان بر عملکرد آموزشی و پرورشی مدارس همانند نظارت دانشگاه های علوم پزشکی بر بیمارستان ها و مراکز بهداشتی و درمانی.

۷- ایجاد پژوهشکده در پردیس های برخوردار دانشگاه فرهنگیان به منظور انجام پژوهش های کاربردی و توسعه ای مورد نیاز ادارات کل آموزش و پرورش استانها و مناطق آموزشی.

- ۸- با همکاری و مشارکت دانشگاه های بزرگ کشور، دوره های تحصیلات تکمیلی در پردیس های دانشگاه گسترش یابد و سطح تحصیلات معلمان به فوق لیسانس و دکتری تخصصی آموزشی در رشته مورد تدریس ارتقاء یابد.
- ۹- هوشمند نمودن کلیه کلاس های پردیس ها و دانشکده های دانشگاه فرهنگیان به منظور استفاده از آخرین دستاوردهای علمی و فن آوری در کلاس های دانشگاه.
- ۱۰- در صورت تأمین نشدن نیروهای مورد نیاز وزارت آموزش و پرورش از طریق دانشگاه فرهنگیان، از داوطلبان علاقه مند به حرفه معلمی که از حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی برخوردارند آزمون استخدامی تخصصی به عمل آمده و پس از مصاحبه و سنجش صلاحیت های حرفه ای و شخصیتی آنان، یک دوره یکساله مهارت های معلمی را در دانشگاه فرهنگیان طی نموده و پس از گذراندن موفقیت آمیز دروس مهارت های معلمی به آنها گواهی نامه صلاحیت معلمی اعطاء گردد و سپس در مدارس به کار تدریس اشتغال ورزند.
- ۱۱- به منظور به روز نمودن دانش و مهارت های معلمان هر ساله در ایام تابستان دوره های آموزش ضمن خدمت تخصصی و بازآموزی برای آنها در پردیس های دانشگاه فرهنگیان تدارک دیده شود تا با آمادگی بیشتری تدریس در سال تحصیلی جدید را شروع نمایند.
- ۱۲- به منظور انتقال تجارب و هم اندیشی، ارتباط مدرسان دانشگاه فرهنگیان با معلمان هم رشته در مدارس در قالب همایش های تخصصی سالانه گسترش یابد.

نتیجه گیری

امروزه تعلیم و تربیت از دشوارترین، ظریف ترین و پرتنوع ترین امور انسانی و امری پر ارج به حساب می آید. نقش معلمان در این امر بسیار حساس، مهم، موثر و سازنده است. با ایجاد و گسترش تشکیلات تربیت معلم و ارائه برنامه های متنوع و متناسب می توان معلمانی تربیت کرد که مهارت ها و فنون لازم را در ابعاد انسانی و ادراکی کسب کنند و بتوانند از هنر، علم و تجربه خود در تبدیل انسان های خام به انسان های خلاق، بالنده و متعادل بهره گیرند. موسسات تربیت معلم در عصر کنونی جایگاه و رسالت ارزنده ای در نظام تعلیم و تربیت کشور دارند. دانشگاه فرهنگیان در جهت رسیدن به رسالت خود (پرورش معلمان شایسته) بایستی اقداماتی از قبیل: آشناسازی دانشجو معلمان با مفهوم خلاقیت و پرورش آن، ایجاد باورهای مثبت در دانشجو معلمان درباره دیگران، فراهم آوردن آزادی برای کسب تجربه و غوطه ور کردن دانشجو معلمان در عمل، گزینش دانشجو معلمان با معیارهای لازم، گزینش مدیران و مدرسان شایسته و مسئول برای دانشگاه فرهنگیان، بازنگری و بازسازی در محتوای دروس تربیت معلم، پرورش مهارت های معلمی از طریق برنامه درسی کارورزی و توجه جدی به وسایل آموزشی در مراکز تربیت معلم را انجام دهد، تا بتواند رسالت عظیم خود را که تربیت معلمان شایسته است به سرانجام رساند. با توجه به اهمیت و نقش موثر معلمان به عنوان یکی از مهم ترین عوامل تاثیرگذار در تحقق اهداف کمی و کیفی آموزش و پرورش (عبدالمهدی و همکاران، ۲۰۱۴) و همچنین ضرورت توسعه حرفه ای معلمان و برخورداری آنان از شایستگی های مورد نیاز حرفه معلمی (طاهری، عارفی، پرداختچی و قهرمانی، ۲۰۱۳)، در این پژوهش، ابتدا وضعیت پایایی و روایی پرسشنامه شایستگی های حرفه ای دبیران ریاضی مشخص گردید، سپس شایستگی های حرفه ای دبیران ریاضی شامل شایستگی های شناختی، عاطفی و مهارتی از دیدگاه دانش آموزان شان تعیین و اولویت بندی شدند و سرانجام، ارتباط این شایستگی ها با پیشرفت تحصیلی ریاضی دانش آموزان مدارس عادی و خاص تعیین شد و مشخص گردید که کدام شایستگی های حرفه ای توانایی پیش بینی پیشرفت تحصیلی ریاضی دانش آموزان را دارند. اصلاح نظام آموزشی، متضمن اصلاح اساسی در کیفیت و پایگاه حرفه ای معلم است؛ با عنایت به جایگاه ویژه آموزش و پرورش در توسعه پایدار کشور لزوم انجام اصلاحات اساسی در آن بیش از پیش ضروری به نظر می رسد. در این میان، دانشگاه فرهنگیان که مسؤلیت اصلی تربیت معلم را بر عهده دارد، در متحول کردن نظام آموزشی از جایگاه والایی برخوردار است؛ چرا که انجام اصلاحات اساسی در روش ها و رویکردهای آموزشی و برنامه های درسی، بدون تحول در نگرش معلمان، ارتقاء دانش تخصصی و مهارت های حرفه ای آنها کاری غیر ممکن خواهد بود با نگاهی به روند تحول و تغییر در نظام های آموزشی کشورهای مختلف می توان دریافت که بدون در نظر گرفتن جایگاه ویژه برای معلم و تربیت معلمی کارآمد و نو آور، انجام تغییرات اساسی و ایجاد تحول، امری واهی خواهد بود؛ چرا که به اعتقاد بسیاری از صاحب نظران بهبود تعلیم و تربیت هر کشور، مبتنی بر بهبود کیفیت تربیت معلم آن کشور است.

منابع و مراجع

- ۱- نیکنمایی، مصطفی و کریمی، فریبا (۱۳۸۸). صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش عمومی و ارائه چارچوب ادراکی مناسب. دانش‌پژوهش‌در علوم تربیتی برنامه‌ریزی درسی، ۱(۲۳)، ۲۲-۱.
- ۲- ملکی، حسن (۱۳۸۸). صلاحیت‌های حرفه معلمی. تهران: انتشارات مدرسه.
- ۳- سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰). دبیر خانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ص ۲۶.
- ۴- سازگار، محمد حسین (۱۳۹۰). دانشگاه فرهنگیان، ضرورت اجتناب ناپذیر آموزش و پرورش کشور، فصلنامه پژوهشنامه فرهنگیان، شماره (۱)، آذرماه، ص ۱۵.
- ۵- صمدی، معصومه (۱۳۹۰). ارتقای دانش حرفه ای معلمان: پیش نیاز توسعه نظام تعلیم و تربیت، فصلنامه پژوهش فرهنگیان، شماره ۱، آذرماه، ص ۴۲.
- ۶- رضایی منیره (۱۳۹۰) دانشگاه فرهنگیان، پاسخی به نیاز معلمان برای افزایش دانش حرفه ای در دنیای متحول امروز، فصلنامه پژوهشنامه فرهنگیان، شماره (۱)، آذر ماه، ص (۳۲).
- ۷- گشتاسبی، محمود (۱۳۸۲). نقش آموزشی و پرورشی معلم، مجموعه مقالات همایش تربیت اسلامی.
- ۸- متین، نعمت‌الله (۱۳۹۰). دانشگاه فرهنگیان و بنیان های آموزشی معلمان، فصلنامه پژوهشنامه فرهنگیان، شماره ۱، آذرماه، ص ۹۲.
- ۹- نامی، شمس (۱۳۹۰). دانش آموزان فرهیخته، دستاورد معلمان فرهیخته، فصلنامه پژوهشنامه فرهنگیان، شماره ۱، آذر ماه، ص ۴۰.
- ۱۰- حاتمی، حسین (۱۳۸۳). طراحی یک مدل ارزشیابی عملکرد معلمان دوره ابتدایی. رساله دکتری مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
- ۱۱- خوشبخت، فریبا و لطیفیان، مرتضی (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین ویژگیهای معلم، تدریس معلم و عملکرد ریاضی دانش آموزان. روانشناسی معاصر، ۲(۶)، ۹۷-۸۵.
- ۱۲- دانش پژوه، زهرا و فرزاد، ولی‌اله (۱۳۸۵). ارزشیابی مهارت های حرفه‌ای معلمان دوره ابتدایی. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۵(۴)، ۲۳-۱۱.
- ۱۳- طاهری، مرتضی؛ عارفی، محبوبه؛ پرداختچی، محمدحسن و قهرمانی، محمد (۱۳۹۲). کاوش فرآیند توسعه حرفه‌ای معلمان در مراکز تربیت معلم: نظریه داده بنیاد. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۱۲(۱)، ۱۷۶-۱۴۹.
- ۱۴- عبداللهی، بیژن؛ دادجوی توکلی، عطیه و یوسلیانی، غلامعلی (۱۳۹۳). شناسایی و اعتبار سنجی شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان اثر بخش. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۱۳(۱)، ۲۴-۷.
- ۱۵- ایمان زاده، علی. (۱۳۸۷). بررسی مبانی و پیامدهای تربیتی دیدگاه معرفت شناختی ژیل دلوز و نقد آن بر اساس معرفت شناسی صدراایی، رساله دکتری دانشگاه تربیت مدرس.

- ۱۶- باقرزاده گل مکانی، زهرا؛ بنی جمالی، شکوه السادات؛ سیف، علی اکبر. (۱۳۹۴). مقایسه روند تحول خلاقیت دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه در مناطق بالا و پایین، ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۵(۳)، ۵۷-۳۳.
- ۱۷- باقری نژاد، زهره. (۱۳۸۸). تبیین و نقد رویکرد ریزوماتیک به معرفت و چالشهای آن برای تربیت دینی (با تأکید بر رویکرد معرفت شناختی رئالیسم)، پایان نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۱۸- باقری، خسرو؛ سجادیه، نرگس؛ توسلی، طیبه. (۱۳۸۹). رویکردها و روش های پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- ۱۹- حسینی افضل السادات، خلیلی سمانه. (۱۳۸۹). تبیین جایگاه خلاقیت در اندیشه های تربیتی پست مدرنیسم، مجله اندیشه های نوین تربیتی، دوره ۶، شماره ۴.